SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET

SEMINARSKI RAD

ANTIČKI KONCEPTI POVIJESTI PO HESIODU

Kolegij: Socijalna povijest ideja

Student:
IVOR ALTARAS PENDA

Profesor:
Dr. Vjekoslav Mikecin

28. veljače 2000

SADRŽAJ

1. UVOD 3

2. O HESIODU 4

3. MITSKA SLIKA SVIJETA I POVIJESTI 5

4. ULOGA MITSKOG SHVAĆANJA POVIJESTI 7

4.1 PORIJEKLO I KARAKTERISTIKE ANTIČKIH MITOVA 7

4.2 UZROCI ANTIČKIH MITOVA 8

4.3 POSLJEDICE ANTIČKIH MITOVA 9

4.4 STIL I NAČIN PRENOŠENJA ANTIČKIH MITOVA 9

5. KOMPARACIJA HESIODOVOG MITSKOG PREMA POVIJESNOM KONCEPTU U ANTICI 10

6. ZAKLJUČAK 10

7. LITERATURA 11

8. DODATAK 12

1. UVOD

Zapadna kultura svoje temelje nalazi u antici, kao koljevci mišljenja, osnovnih pojmovnih određenja i začetaka svega onog ćime se u misaonom pogledu i današnji čovjek na neki način bavi. Od antike nas dijeli gotovo dva i pol tisućljeća, no čovjek današnjice bavi se sadržajno istom problematikom. Ne dijeli nas od antike samo vrijeme, već i niz raznorodnih metodoloških pristupa, koji su se mijenjali protokom vremena, a ponekad egzistirali i istovremeno.

U odnosu prema povijesti antičko je doba upravo takvo vrijeme, kada mitološki koncept prethodi jednoj slici svijeta kakvu i danas prihvaćamo, ali u izvjesnom se periodu preklapaju.

Postojanje povijesne svijesti smatramo suštinom svakog odnosa prema prošlosti – što ujedno znači i prema sadašnjosti, jer svako dosegnuto znanje ima svoj značaj u određenom povijesnom trenutku; također povijesno nas opredjeljuje i u osmišljavanju naše budućnosti. U takvom je kontekstu sadržana sva bit povijesnog shvaćanja. Stoga nas, zbog nas samih, antičko poimanje povijesti i danas nužno zanima.

Antičko shvaćanje povijesti karakterizirano je dvijema osnovnim, već spomenutim, koncepcijama.

Takozvana znanstvena povijest nastala je, a i danas se gradi, na prikupljanju činjenica, a i kronološkim bilježenjem događaja podvrgnuta je neprekidnoj analitičkoj prosudbi bliže i dalje prošlosti i u funkciji je suvremenog shvaćanja svijeta. Njezini počeci zadiru u antičko doba i vezani su uz prvu pojavu filozofa prirode, a nastala je kao odraz potrebe i antičkog čovjeka da si bolje objasni svoju sudbinu od onoga što je do tada mogao. A to do tada bila je jedna čvrsta, hermetička struktura mitskih likova i događaja, koji su za svoje vrijeme ne samo dostatno već izuzetno vrijednim modelima objašnjavali moguć i prihvatljiv svjetonazor na različitim razinama, moralnim, ideološkim, kulturološkim, političkim, sociološkim, običajno-praktičkim i teorijskim zahvačanjem, koje je iz takve moguće povijesti crpilo uputu za svakodnevnicu, olakšavalo i osmišljavalo život. Mi to nebismo danas znali da nije bilo Hesioda, koji je svoj život posvetio upravo povijesnom božanskom principu, kao uputi za čovjeka.

2. O HESIODU

Hesiod (Heziod), grčki pjesnik seljačkog podrijetla, iz Beotije, živio oko 700. g. pr.n.e.[1] Prvi je po imenu poznati rapsod[2] i tvorac didaktičkog (pretežno bratu upučenog) i genealoškog (o postanku svijeta i porijeklu bogova) epa. Na prvu vrstu odnosi se njegov ep "Poslovi i dani", u kojem, kroz 828 heksametra iznosi pohvalu radu[3], moralne pouke, savjete za gospodarstvo pa i radni kalendar, a također i mit o Pandori[4], te mit o pet svijetskih doba.[5] Postanak bogova[6], mitološku predaju o bogovima, Hesiod svodi u određeni cjelovit sustav.[7] Ovaj ep imao je značajnog utjecaja na kasniju religiozno-filozofsku tradiciju u grčkom svijetu. Antika je Hesiodu pripisala i još neka manja djela.[8] No značaj njegova djela koji se odnosi na činjenicu da su Hesiod i Homer među Helenima prvi stvorili priče o postanku bogova, bogovima dali imena, objasnili božanske počasti i vještine i opisali njihove likove, čini Hesioda najznačajnijim književnim stvaraocem antike.[9]
Hesiodov ep koji se odnosi na bogove ostaje ne samo dragocijen izvor za povijesničare prvih koraka europske civilizacije, već i danas čini okosnicu sadržaja obrazovanog društva. Upravo s Hesiodom počinje prijelaz od epa k lirskoj poeziji. Hesiod, za razliku od Homera,[10] predstavnik je društveno-realističke škole. O obojici ovih pjesnika (jedva) znamo pouzdano tek da su postojali; prenosi se glas o njihovom suparništvu. Pa iako je Hesiod bio na izvjestan način kritiziran od Heraklita[11] od istog autora potjeće i dokaz da je Hesiod mnogo znao.[12] Uz

---

[1] Herodot (rođ. 484.g.pr.n.e.) kaže za Homera i Hesioda da su od njega stariji najviše 400.g.
[2] rapsod = pjevač
[3] Hesiod je u "Djela i dani" izričito napisao da živjeti od vlastita rada nije sramota, no neradom siromaštvo ne otklanjati jest sramota
[4] Prvoj ženi koja je - otvorivši kutiju koju je dobila na dar od Zeusa i drugih bogova s Olimpa - postala ozrokom mnogih nevolja za čovjeka, koje su mu bogovi uputili.
[5] U kojima se pesimistički prikazuje kako se ljudi sve više izopačuju – a i subjektivistički je iskaz o samovolji plemića koji tlače sitnog seljaka tj. iznosi vlastite tegobe.
[6] "Theogonia", 1022 heksametra
[7] U uvodu sam Hesiod kaže da su ga još kao dječaka u pjesništvo uputile Muze.
[8] Npr. "Katalog žena", tj. priče o heroinama – pramajkama grčkih rodova.
[9] Herodot uz Hesioda također spominje i Homera, pa time izravno doprinosi razriješenju pitanja o Homerovu postojanju.
[10] Homer slovi kao predstavnik herojsko-romantičarske škole.
[11] Ako se pitamo za smisao života nužno moramo doći na tematiku filozofije i njezine povijesti. U pojmu *smisao* razumijeva se određena vrijednost, značenje koje neka stvar ili događaj ima za nas. Smisao ne pripada biti stvari, jer je to odnos subjekta prema nekom sadržaju pa se stoga smisao za nas može i mjenjati. Na osnovu toga odnosa mogu se vrednovati i različiti odnosi iz prošlosti. Filozofija daje odgovore na pitanja o svijetu i životu. To nije jedinstven stav, već se svaki filozof tu određuje pojedinačno. Ako znamo prošlost filozofije onda postoji i mišljenje o temi života. No, tu se izražava i krajnja kritika koja je oblik reagiranja na prethodno mišljenje. U razdoblju grčkog filozofiranja možemo to pratiti u tzv. fragmentarnoj kritici, jer tada povijesti filozofije nije bilo – tek će Hegel uočiti filozofski problem povijesti filozofije. Kratka informacija o fragmentarnoj kritici može prikazati kako se filozofi međusobno odnose. Npr. Heraklit, na osnovu svog učenja o *logosu* i neprekidnom kretanju svega, kritizirao je neke mislioce koji su, prema njegovom mišljenju bili u zabludi, pa tako i Hesioda: "..koji nije poznavao dana ni noći – ta jedno je." Heraklit u svojem djelu "Priroda i logos" kritizira Hesioda da ne poznaje logos kao niti drugi.

neizvjesne biografske podatke za Hesioda se spominje u jednoj varijanti da je umro u dubokoj starosti, a u drugoj da je mučki ubijen.[13] Ako je živio mukotrpno i u nepravdi, kako se smatra, onda je još jasnija snaga njegove mitološke postulacije, koja je obespravljenima i poniženima obećavala razriješenje.[14] Hesiod, zapravo i sam smatra (kao i Ksenofan) da je postojao postupni razvoj ljudskih pronalazaka: bogovi nisu od početka davali sve smrtnicima, nego oni s vremenom pronalaze sve bolje. On svoja razmatranja izvodi iz prapočetaka, od samog Kaosa,[15] preko svih najznačajnijih segmenata ljudskog postojanja. Uvijek s poukom, kroz objašnjenje pojmova kojih objašnjenje dovodi do znanja[16] i unutar osmišljenog sustava.[17] Tako "Teogonija" nije izvorište već krajnji produkt procesa sustavne racionalizacije, kojim se povezuju različiti tipovi pripovijesti, antropomorfni bogovi, strašna čudovišta, prirodne sile i one o kojima danas mislimo kao o "apstrakcijama" – sve to bio je dio usmene pjesničke predaje koju je nasljedio Hesiod.
Hesiodove pjesme čine najraniju grčku književnost. Ta književnost je izravno temelj za proučavanje antičkih mitova i suštinski zahvaća u antičko poimanje povijesti.
Hesiod se svojim epom iskazao kao organizator i selektor ogromne tradicionalne građe. Uspomenu na njega duboko su poštovali u raznim mjestima Grčke, podizali su mu spomenike i u njegovu čast pisali antologijske pjesme. Slavimo ga i mi danas, spominjući se njegovih ljudskih i umjetničkih vrijednosti.

3. MITSKA SLIKA SVIJETA I POVIJESTI

Pretpostavljeni cilj Hesiodove "Teogonije" jest da nam ispriča kako su nastali Zemlja, Nebo i more te da su se iz njih izrodili bogovi, "davatelji dobrih stvari", zatim kako su se bogovi međusobno podijelili i tko se sve nastanio na Olimpu, njihovom obitavalištu.
Ovaj mit započinje s prvobitnom personifikacijom prirode.[18] Iz prvobitnog Kaosa[19] stvoreni su nebo (lat. Uran), a ono je iz Zemlje (Gee) izrodilo Hekatoncheire (lat. Centimane – storuke s pedeset glava), zatim Kyklope i posebice Titane.[20] Prvobitno razdvajanje Neba od Zemlje izvršio je najstariji Titan Kron[21] i time započinje prva smjena bogova.
Kron je sa svojom sestrom Titankom Reom imao šestero djece, od kojih je tek najmlađi, Zeus (lat. Iupiter), doveo do ponovne smjene vlasti među bogovima. Kronos je svoje kćeri Heru, Demetru i Hestiju te sinove Hada i Posejdona progutao, ali ih je Zeus izbavio i uz pomoć nekih Titana, a naročito mlađeg Prometeja, konačno smaknuo Kronosa i nastanio se sa

---

[12] jer Heraklit kaže za Hesioda da je mnogoznalac: to je također kritika jer podrazumjeva da mnogoznalac nema automatski razložnost u znanju, a koju filozof ima; pojam filozofa po prvi put se pojavljuje upravo kod Heraklita.
[13] Postoji legenda u kojoj je Hesiodov pas otkrio njegove ubojice i pridonio njihovom kažnjavanju, a potopljenog i mrtvog Hesioda na obalu su iznjeli delfini: njegov prah bio je sahranjen u Nemeji, a polovinom 7. stoljeća naše ere, po savjetu delfskih proroka Orhomenjanima, kod njih je prestala kuga kad su Hesiodov prah preselili k sebi.
[14] koje se zaista i dogodilo, ali drugačijim tijekom povijesnih događanja.
[15] Kod Hesioda Kaos ima apstraktno značenje, to je svjetski prostor koji je otvoren i sve u sebi sadrži. Ideja kozmosa iznosi da se početak izvodi iz Kaosa, koji je postao prvi, dakle prije svega.
[16] Npr.: kola imaju 100 djelova, njihovo poznavanje još ne dovodi do znanja, već poznavanje prioriteta i funkcija.
[17] I kod Homera i kod Hesioda mora sustav odgovarati određenom broju, npr. 12 bogova i sl.
[18] A koji je preuzet iz Mezopotamije ili iz neke druge predgrčke predaje.
[19] Ne pragromada niti pramasa nego bezliki, neizmjeran i mračan prostor.
[20] 6 Titana i 6 Titanki, koji su prva, starija generacija Titana.
[21] Kastriranjem je ubio svog oca Urana.

svojom svitom na Olimpu. Zeusov pokušaj da spriječi rađanje potomaka (a koji bi ga mogli ugroziti) također je propao: iako je progutao svoju prvu ženu Metidu,[22] iz svoje glave[23] rodio je njihovu zajedničku kćerku, božicu-ratnicu Atenu.[24] Nakon toga sa Zeusom mnoge božice i obične žene imaju djecu, od kojih su neka bila bogovi, a neka smrtnici tj. smrtni junaci.
Počevši od porijekla Zemlje i bogova, po Hesiodu je objašnjen nastanak sadašnje svjetske vladavine. Okosnicu te povijesti čine mitovi o Titanima i mlađim bogovima, o porazu Krona i o tome kako je Zeus sa Olimpa zavladao svijetom.
U nastavku, kroz Titana Prometeja[25] razvija se sudbina čovjeka:[26] usprkos Zeusu, u početcima svijeta omogučio je ljudima neke temeljne uvijete civiliziranog života, uz uvijet da sami sebi žele pomoći i da to mogu – stoga im je podario nadu i ulio snagu.
Prometej je dva puta ukrao vatru s Olimpa i donosio je ljudima – čovjek je njome ovladao, postao manje zavisan od prirode, naučio taliti kovinu i izrađivati alate, kuhati i peći,[27] zaista je čovjek rođen. Mitski Zeus osvetio se i Prometeju[28] i čovjeku – poslao mu je (prvu) ženu Pandoru, božanski poklon i prokletsvo ujedno.[29] Prometej je dočekao da čovjek za kojeg se toliko zalagao njega oslobodi muka,[30] no čovjeku su muke ostale, iako nešto umanjene kroz osjećaj zadovoljavajućih objašnjenja koja umanjuju nevolju, čineći je razumljivom. U toj su funkciji svi mitološki likovi npr. Hore – Dike (pravednost) i Moire (boginje godišnjih doba),[31] ili Himera, po Hesiodu - zamišljaj uma koji vidi lavlju glavu na tijelu koze,[32] pogotovo to je slučaj sa Muzama, koje su boginje posebnog ranga[33] - živjele su na Olimpu i razveseljavale su bogove, bile su zaštitnice pjevača i pjesnika, a zatim umjetnosti i nauke. Ili: Hesiod se značajno bavi s boginjom Atenom, time se nadovezuje na temu o tome što pojedini bog iz mitologije predstavlja[34] Ona je neprijatelj surovosti i divljine pa joj je moguće samo smisleno boriti se; njena majka je Metida (Metis = razboritost i savjet).[35] Jedino je još Zeus imao naziv Metiet, u značenju savjetnik, sve što je pametno i smišljeno. Zeus i Atena su čuvari našeg

---

[22] U trenutku kada je to učinio Zeus je već bio u braku sa svojom sestrom, božicom Herom
[23] koju mu je raskolio, na Zeusov poziv, njegov zakoniti sin Hefest, bog vatre i kovača, oružar bogova.
[24] Palada Atena, lat. Minerva, boginja mudrosti i pobjedonosnog vođenja rata, zaštitnica pravnog poretka, pravičnosti i umjetnosti.
[25] Prometej je sin Titana Japeta, otjelovljenje hrabrosti, ponosa i prkosa i otpora starom poretku, ljubavi za slobodu i čovjekoljubivosti, simbol napretka i sreće čovječanstva.
[26] kojeg je Prometej stvorio od gline i vode a Atena mu je udahnula život.
[27] Potom je od Prometeja čovjek još naučio koristiti se pismom, ljekovima, obrađivati polja.
[28] bacivši ga u Tartar, zatim ga je dao zakovati za brdo Kavkaz.
[29] te čovjek ne može biti zadovoljan niti sa ženom niti bez nje.
[30] Spašava ga Heraklo, a Prometej se dogovara sa Zeusom, koji je s vremenom postao bolji, pa je dogovor bio moguć.
[31] To su kćeri Zeusa i Temide: one su najprije bile prirodne snage koje omogućuju rast i razvoj; specijalno kod Hesioda se povezuju s Temidom, što je promjena od prirodnih sila u etičko područje. Pri tome Temida (kćerka Urana i Geje) personificira pravednost i stari Grci ju zazivaju pri zakletvama. Hore su bliže Haritama (kod Rimljana to su Gracije) – one daruju dražest i pojavljuju se po tri; te Harite tj. Hore su Eunomija (zakonitost) Ike (pravednost) i Eirena (mir). One zajedno označavaju odnos koji bdije nad ljudskim pravednim poretkom.
[32] To još ne znači da Himera postoji - ostaje otvoreno pitanje dali jasnoća i razgovjetnost u umu znači i moguću stvarnost. Hesiod spominje Himeru (grč. Himaira = koza) i kao lično ime: radi se o kćerci Tifona i Ehidne, to je neman koja riga vatru, a simbolizira vulkan u Lidiji.
[33] Muze su kćeri Zeusa i Mnemozine (sjećanje, pamćenje i mišljenje). Od jedne prvotne Muze javlja se njih devet. Njihova imena navodi Hesiod: Klia (povijest) – prikazana s omotom papira, Euterpa (frulanje i tragični korovi) – prikazana s frulom, Talija (vesele igre, komedija), Melpomena (pjevanje) – ovjenčana bršljanom, Terpsihora (ples), Erato (erotsko ljubavno pjesništvo i mimika), Polihimnija (sviranje na liri), Uranija (astronomija) – prikazana s globusom i Kaliopa (epska poezija, filozofija i retorika).
[34] U simbolici mita može se naći oblik traženja normi, koje su svedene na određenu mjeru i red i tome je primjer Atena.
[35] Metida je znala više nego svi bogovi i ljudi. Metis, Maoma, Memona = moć savjetovanja, razboritost, mudra izreka; korijen riječi je Me, što znači mjeriti – iz toga dolaze riječi Men i Menos kao osnova za mjesec, vrijeme i sl.

građanskog života i jasno je da zakoni vežu državu s bogovima. Dobar je primjer još i Ate – u smislu obmane, ludila, moralne sljepoće[36] ili Eros (lat. Amor) jedan od najstarijih bogova.[37] Poseban je primjer i također se posve uklapa mitološki prikaz pet ljudskih rasa.

Prvu, zlatnu, vladarsku, stvorili su Titani u doba Kronove vladavine: ti su ljudi živjeli u udobnosti i miru, bez muka, bolesti i starosti, a po smrti preobrazili bi se, kao u snu, u dobrohotne duhove Daimone, koji nastavljaju živjeti na zemlji, suzbijajući zlo, štiteći ljude i razdajući obilje. Drugu, srebrnu rasu pomagaća, stvorenu od bogova, zbog neposluha preselio je Zeusu "pod zemljom blažene" duhove. Posljednje tri rase oblikovao je sam Zeus: treća ili brončana bila je ratnička i međusobno destruktivna, stoga je neopjevana stigla u podzemni hladni Had. Četvrta,[38] bila je rasa velikih junaka ili polubogova (Trojanskih i Tebanskih boraca), od kojih su mnogi, kao besmrtni, prebačeni na Otok blaženih, na kraju svijeta pod vladavinu Krona. Njihovo potomstvo mitologija prati od osnivača[39] do Helena[40] – koji je osnovao rasu Helena tj. Grka. Peta je željezna rasa sadašnjih ljudi, zemljoradnika i ostalih radnika, kojoj je dosuđeno da se, uz tek poneko dobro, nikad ne odmara od rada, da živi za muku, žalost i smrt, tj. da iščezne. Ne ćudi, dakle, što Hesiod, prepoznavši se u petoj rasi, žali što se nije rodio ranije ili kasnije.

Mnoge kolateralne sudbine mitoloških mitova, odvojene ili bogato isprepletene, dosljedno su na tragu istovrsnih poruka.

4. ULOGA MITSKOG SHVAĆANJA POVIJESTI

4.1. PORIJEKLO I KARAKTERISTIKE ANTIČKIH MITOVA

Izvorni grčki mitovi po Hesiodu nisu novina. Sličnosti nalazimo u mitovima Zapadne Azije i Mezopotamije još prije 1000 g. n.e. Ono što je svojstveno grčkim mitovima jest sustavna složenost, koja je sjedinjena i pruža razumljivo tumaćenje svjetskog poretka; u njemu su uvijek dva aktivna pokretača – neprestana borba i rađanje. Primjeri tog procesa su, recimo, prvenstveno mnogobrojni i različiti potomci Zemlje, velike plodne majke. Ona je rodila Zvijezdano nebo, ali i različita čudovišta.[41] Zatim, čak i Uranovi odrezani spolni organi, bačeni u more, stvaraju pjenu iz koje se rađa Afrodita (koja kasnije rađa Erosa). U tom periodu stvaranja na djelu su aktivne sile kao Dan i Noć, koji su očigledni opoziti. Historijska *svijest* je bit svakog odnosa prema prošlosti (a to ujedno znači prema sadašnjosti) jer svako saopćeno znanje ima svoju ulogu u određenom kulturnom području. Ako bi smo ostali bez

---

[36] Naime, svaku obijest kažnjava Nemesis, boginja pravednosti, koja se osvećuje za obijest i u toj se kazni pokazuje oblik zaštite ili nekog riješenja. Pri tom, Nemesis je izraz uvijerenja da postoji pravednost, objest mora biti kažnjena i bogovi ne dopuštaju da smrtnici prekoračuju svoje granice: ta kaznena pravednost osigurava održanje postojećih odnosa, dok je objest izlaženje iz nekog reda. S obzirom da se obijest događa, ostaje pitanje je li za to kriv čovijek ili ne. Ate je po grčkoj mitologiji u personifikaciji, to je boginja nesreće koja šalje obmanu i prouzrokuje moralno oglušenje.

[37] Eros je sin Afrodite i Aresa, obično se prikazuje gol, s krilima i s lukom i strijelom.

[38] Ne pripisuje joj se nikoja kovina.

[39] Osnivači su Eponimički pretci: Eoljani, Jonjani, Dorani

[40] Helen je bio Deukalionov sin i Prometejev unuk – sa svojom ženom Pirhom preživio je opći potop kojim je Zeus naumio uništiti čovječanstvo; najranije se potop spominje u mezopotamiji.

[41] Npr. kasnorođenog Tifona, diva sa sto zmajskih glava i glasovima čovjeka psa i bika.

znanja povijesti tj. povijesne svijesti i spoznaje, tada bismo i svoju sadašnjost sveli sadržajno na minimum. Nitko ne može negirati da svaki čovjek ima svoje podrijetlo. To podrijetlo je izraz jednog toka i trajanja, izvor i bit. U spoznaji podrijetla mi se identificiramo, ali ujedno postajemo svijesni i daljnjeg razvoja svojih mogućnosti. Povijesna svijest pridonosi osmišljavanju naše sadašnjosti, da u odnosu prema sebi i prema drugima znamo što smo sada a zatim da znamo što trebamo biti. Tako imamo cijelinu prošlosti i sadašnjosti u cilju prema budućnosti.
Europsko se društvo kontinuirano obraća antičkim djelima, tražeći u njima razrješenja svojih vlastith osjećaja i misli.
Niti u srednjem vijeku nisu iz života i umjetnosti isčezli antički sižei, a pogotovo ne u epohi Preporoda društvo je otkrivalo da u antičkoj filozofiji ima gotove izraze za nove ideale i da je nepotrebno tražiti nove puteve, već je dovoljno vratiti se izgubljenoj klasičnoj civilizaciji. Takozvana dohomerovska književnost imala je, ćini se isključivo religiozan karakter, a po sadržaju bile su to himne Muzama i bogovima uz kasnije uvođenje opjevanja i povijesnih junaka. Uz nekolicinu zabilježenih pjevača ističe se Orfej[42] s kojim stari Grci sjedinjuju mistična učenja o besmrtnosti duše i razne tradicije kozmogonije i teogonije; on je spadao u tzv. Trakijsku školu.[43] O starim Grcima do naseljavanju u Tesaliju (i o samom naseljavanju) malo je podataka. O tamošnjem životu u okružju prekrasne prirode, već znamo mnogo: tu je stasao narod blisko s tom prirodom vezan, praktičan, hrabar i umjeren, s jasnim umom, razvijenih raznih vrijednih sklonosti, visoke kulture, plemenite jednostavnosti, u poštovanju i prema duhu i prema tijelu, sklon razgovoru, filozofiji, u težnji k općim pogledima na svijet. Stoga je prirodan i razumnjiv kasniji interes za antički svijet.

4.2. UZROCI ANTIČKIH MITOVA

Posredni i naročito neposredni uzroci su antičkih mitova viševrsni, po različitim autorima: neki će shvatiti da je mitološki predložak nastao iz neznanja,[44] ili iz straha od prirodnih sila, pred kojima je čovjek bespomoćan, a svijestan da su mu nužno potrebne, već i za zadovoljenje najosnovnijih potreba (prehrana, stanovanje, zdravlje, sigurnost). Te su sile ponekad sklone čovjeku, ali u mnogočemu po njega su i destruktivne. Da bi kod njih ishodio što češću naklonost razumnjivo je da ih antički čovjek (kao i mnogi prije njega) personificira, kako bi im se mogao obraćati sa svojim molbama i potrebama.
U paleti mogućnosti neki će autori[45] dokazivati da su i stari Grci kao i kulture prije njih (i na koje se oni nastavljaju) imali i izravne veze i raznoliku komunikaciju s takvim naprednim oblicima života koje su mogli smatrati božanstvima.

---

[42] Sin Apolonov, prvi legendarni pjesnik stare Gečke.
[43] Uz Trakijsko pleme vezana su predanja o prvim pjesnicima; to pleme je živjelo u istočnom djelu Tesalije, u doba kada su ovamo doseljavali uz ostale i Grci, a o kojem se vremenu i događajima vrlo malo zna.
[44] Klement (150-215) navodi 7 uzroka za nastanak vjere u bogove kojima objašnjava npr. kako su neki ljudski pojmovi obogotvoreni i prikazani tjelesno, kao i rzličite obmane u stvaranju bogova.
[45] Erich von Daniken je laik koji je oko sebe okupio mnogobrojne ugledne znanstvenike iz različitih znanstvenih disciplina.

4.3. POSLJEDICE ANTIČKIH MITOVA

Izravne posljedice mitskog tumaćenja svijeta pa i njegove povijesti dvojake su: kod ljudi se događala nešto jasnija slika prirode, svijeta i sebe u tom svijetu, a u skladu s tim i osjećaj mira i sigurnosti koji proizlazi iz nekog strukturiranog shvaćaja (kao znanja). U konačnici, neposredna posljedica mitološkog poimanja svijetske povijesti proizvela je postojanje autoriteta, kojem se oduvijek teži, kojeg treba poštovati i koji omogučuje koherentnost unutar državne zajednice tj. polisa.
To je postalo vidljivo ponajprije na razini običaja, posebice svetkovina, koje su u staroj Grčkoj poprimile razinu državnih blagdana, kao neposredan izraz državne vjere.[46]

4.4. STIL I NAČIN PRENOŠENJA ANTIČKIH MITOVA

Prikazi i poruke antičkih mitova, pa i u iznimno značajnoj mjeri, doprle su, kroz sva minula stoljeća, i do naših dana; kroz arhitekturu, skulpturu, književnost, zapravo kroz sve oblike umjetnosti. Gotovo da i nema božanstva ili mitskog lika koji nije barem na neki način ovjekovječen djelom umjetnika, a često se radi o radovima neprocijenjive umjetničke vrijednosti, bilo po svojoj monumentalnosti (razni hramovi, svetilišta i sl.) bilo po kvaliteti izrade. Također, gotovo da i nema značajnijeg umjetnika koji nije svojim nadahnućem dodirnuo i neku antičku temu. Ova je tematika mnogo puta filmovana, izvođena u kazalištu, posvećena su joj tolika muzička djela i u tako različitim izvedbama; kroz likovno stvaralaštvo posebice je sačuvana od zaborava. To sigurno nije slučajno da najraznorodniji umjetnički pravci uvijek iznova nalaze nadahnuće u nekom od mitova, poznatijih ili manje poznatih, ali uvijek u izvornoj povezanosti sa svevremenim. Također mnoga umjetnička djela za koja pouzdano, pa i sasvim detaljno znamo da su postojala, djelomično ili posve zauvijek su izgubljena, no i ono što je ostalo sačuvano, a još se novog pronalazi, pokriva mitsku tematiku tolikom snagom da, istinski predstavlja, pa i mnogo više od nemitološke, pravu živu povijest, koja govori za nas.

[46] Tako je Sokrat, filozof nad filozofima, optužen u Ateni da je bezbožnik, jer ne vjeruje u bogove u koje vjeruje drđava i uvodi nova bića demonska.

5. KOMPARACIJA HESIODOVOG MITSKOG PREMA POVIJESNOM KONCEPTU U ANTICI

Mitski koncept povijesti kojeg upravo prezentira Hesiod i suvremeni znanstveno-povijesni koncept u krajnjoj su suprotnosti: sve što govore mitovi, od pojave prvih filozofa prirode pa nadalje, smatra se nerelevantim. Filozofija, kao ljubav prema mudrosti, kao traženje rješenja i životnih istina, nastala je kao reakcija na mitologiju. Filozofi stare Grčke smatraju sebe onima koji teže ka znanju i mudrosti, stoga odbacuju mitove, koje smatraju neadekvatnim u pružanju odgovora za kojima tragaju. Mitska kazivanja označena su kao tradicijska tekovina, koju se može čak i štovati, pa i održavati,[47] ali nije više adekvatna kao svjetonazor koji odražava zbilju: žuđeni odgovori ne traže se više na transcendentnoj razini onostranog Olimpa, već na realnoj Zemlji.

6. ZAKLJUČAK

Svaka epoha ima svoju vezu s prošlošću i budučnošću, pa tako i antička. No, antički je čovjek težio ostvarenju mnogih od onih ideala – istina, sloboda, jednakost – koji su postali neodvojivi elementi ljudskog duha. Ovjekovjećio je one životne konflikte i vječno kretanje ljudskog srca i uma, kroz još nesavladivu koliziju osobnog, porodičnog i društvenog života, a koji počivaju na bogatim izvorima za razumjevanje najdubljih osnova ljudskog duha. Mnogi su antički junaci za nas postali već poznati simboli, sinonimi tipićnih pojava u našim životima. Može se reći da razumjevanje mnogih suvremenih filozofskih i umjetničkih ideja nije niti zamislivo bez poznavanja antičkoj i/ili mitološkog, jer se sva nova kultura zasniva na onoj staroj. Interes za antički svijet, neprekidno do danas, služi kao najbolji dokaz žive veze između početnog perioda europske civilizacije i novog doba.

Osobno smatram da sukob mitskog povijesnog koncepta i onog koncepta koji supsumira suvremeno shvaćanje povijesti i nije tako radikalan. Što većim koracima kreće znanost[48] sve je lakše zamisliti da mitska tematika nije samo pojava kao sustav priča u nekom vremenu (konačno obitelj na Olimpu sasvim je slična obitelji čovjeka), već i moguća prapovijest ljudskog roda, pa možda mi danas, toliko nakon antičkog mitskog povijesnog koncepta, možda možemo suprostavljene antičke koncepte povijesti bitno približiti. Sama ta mogučnost unazad tom konceptu daje dignitet, koji je, civilizacijskim trendom, vremenom, izgubio, a svakako ostaje njegova vrijednost za vrijeme u kojem je funkcionalno nastajao i postojao.

I do Hesiodove "Teogonije", a pogotovo nakon nje, mitološko kazivanje predočeno je kao povijest čovjekovog neprestanog propadanja. Uz stalnu težnju da ljudsku muku učini razumljivom, antički je čovjek dobio za sebe važna objašnjenja putem svojevrsnog pomirenja suprotnosti, za što je utvrđeno da je opća funkcija nastajanja mitova – tj. da objašnjavaju. "Poslovi i dani" još su zorniji prikaz toga posebice kroz analitički odnos pet ljudskih rasa, s iznimkom grčkih junaka kod Troje i Tebe; u "Katalogu žena" ti su junaci pribrojeni u četvrtu rasu, a sebe Hesiod, dakako, smješta u petu, žaleći nad tim.

---

[47] Čak je i Sokrat pred smrt zatražio da se žrtvuje pijetao u ćast Asklepija (Eskulapa), slavnog lječnika i kasnije boga lječništva.

[48] Kloniranje, genetski inžinjering, sve veći izgledi za mogućnost mješanja među vrstama, otkrivanja mogućeg života izvan Zemlje, pa i izvan našeg Sunčevog sustava.

7. LITERATURA

1. *** Opća Enciklopedija (1977) Tom 3; *Heziod.* J.L.Z., Zagreb

2. Bošnjak, Branko (1993.) *Povijest filozofije I.* NZMH, Zagreb

3. Cavendish, Richard et al. (1988.) *Mitologija - ilustrirana enciklopedija.* Mladinska knjiga, Ljubljana

4. Kohan, P.S. (1959.) *Istorija stare grčke književnosti.* Veselin Masleša, Sarajevo

5. Platon (1985.) *Odbrana Sokratova, Kriton, Fedon.* BIGZ, Beograd

6. Šešelj, Zlatko et al. (1988.) *Priče o grčkim bogovima.* Naprijed, Zagreb

7. Vilson, Dž. A. et al. (1967.) *Od filozofije do mita.* Minerva, Beograd

8. Zamarovski, Vojtech (1973.) *Junaci antičkih mitova.* ŠK, Zagreb

9. Žešelj, Mirko (1972.) *Najljepši klasični mitovi.* GZH, Zagreb